

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataiteen koulutusohjelma

Kuvataide

2017

Salka Kontinen

VALMIIN KUVAN KAIPUU

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kuvataiteen koulutusohjelma

2017 | 21

Salka Konttinen

VALMIIN KUVAN KAIPUU

Kirjallisessa opinnäytetyössäni yritän sanallistaa tapaani arvottaa ja tehdä taidetta. Kirjoitan tunteesta taiteen mittana, valinnanvapaudesta ja valintojen tekemisestä sekä luonnoksen arvosta ja ilmaisukyvystä. Etsin määritelmää sanalle valmis. Milloin piirros on valmis ja mikä erottaa sen keskeneräisestä? Entä mikä tekee siitä hyvän? Kirjoitan lähinnä itselleni siinä toivossa, että löydän itseäni ja omaa luomistani hyödyttäviä vastauksia. Päädyn valitsemaan tunteen tavakseni arvottaa taidetta ja vaiston keinoksi määritellä teoksen valmius.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

FINE ARTS

2017 | 21

Salka Konttinen

THIS LONGING TO FINISH A DRAWING

In this text I am trying to put my way of seeing and making art into words. I write about feeling as a measurement of artworks value and the joyful freedom of choice that artist has throughout the process of creating, value of an unfinished drawing, and the definition of the word "finished". What is the difference between a draft and a finished drawing? How to make a good picture? What makes a drawing good? I am mostly talking to myself, trying to find answers that could be useful to me in the future as an artist. I end up choosing instinct as the best way to know artworks value and the point when it turns from a sketch to a finished drawing.

SISÄLTÖ

1 ALUKSI	5
2 TUNNE TAITEEN MITTANA	7
3 KESKENERÄISYYDEN YLISTYS	10
4 TEOSTENITEKIJÄ	13
5 PROSESSI	20
6 LOPUKSI	25

LÄHTEET

KUVAT

Kuva 1. Syleilykuva, hiili vanerille, 2017.	6
Kuva 2. Nimeämätön, hiili vanerille, 2017.	9
Kuva 3. Picassotissit, hiili vanerille, 2017.	19
Kuva 4. Picassotissit tekeillä.	22
Kuva 5. Picassotissit opinnäytetyönäyttelyssäni Galleria Å:ssa 2017.	24

1 ALUKSI

Olen piirtäjä ja kuvantekijä. En vain piirrä, vaan myös maalaan ja teen grafiikkaa. Ilmaisuni nojaa kuitenkin aina viivaan ja viiva on sen perusta – tämän vuoksi puhuessani kuvan tekemisestä puhun piirtämisestä. Piirtäminen on kuvatekoa yksinkertaisimmillaan ja pelkistetyimmillään, jäljen tekemistä pintaan. Jälki syntyy välittömästi ja on useimmiten mahdotonta poistaa kokonaan. Piirtäminen on samaan aikaan sekä helppo että armoton laji. Virheet ovat olennaisia. Jäljen voi peittää parhaiten tekemällä uusia. Näin piirustus alkaa elää omilla ehdoillaan. Seuraava viiva on aina reaktio edellisiin. Se kommunikoi jo piirretyn kanssa. Näin syntyy harha kuvan omasta mielestä. Kuva päättää itse, millaiseksi muuttuu. Lopputulosta on mahdotonta ennustaa. Minulle piirtäminen on heittäytymistä ja hallinnasta luopumista, kaikessa arkisuudessaan pyhä toimitus ja mielenterveyden tae, symboli muulle elämälle.

Piirtäminen ei ole minulle koko elämä, mutta se on olennainen ja erottamaton osa sitä. Valitessaan alansa ihminen valitsee, kuinka aikoo ison osan elämästään viettää. Jos kerta aion kuluttaa aikani tekemällä kuvia, tahdon tehdä sen hyvin. Millaista siis on hyvä taide? Tämä ikivanha kysymys pysyy aina vain ajankohtaisena. Jokaisen taiteilijan kautta aikain on otettava siihen kantaa omilla teoksillaan. Kaikki taiteen pohdinta ja punnitseminen ovat tiivistettävissä siihen. Jokainen pyrkii täydelliseen teokseen, ja täydellisyys on määriteltävä itse. Myös toisen luoman täydellisyyden määritelmän omaksuminen sellaisenaan on valinta. Koska hyvä ja huono tuntuvat sanoina tuomitsevuudessaan lamauttavilta ja niin monitahoisen ilmiön kuin taiteen ollessa kyseessä epämääräisyydessään ja ylimalkaisuudessaan suorastaan typeriltä, olen muokannut tuota iänikuista kysymystä vähemmän pelottavaksi. Milloin piirustus muuttuu valmiiksi? Mikä erottaa sen keskeneräisestä? En tietenkään ajattele kykeneväni löytämään tai tarjoamaan universaaleja vastauksia, joten pyrin etsimään vain määrittelyjä, jotka kelpaavat minulle itselleni. Mikä on se jokin, joka saa minut hyväksymään piirroksen valmiina teoksena? Mikä on valmiin määritelmä minulle? Nämä kysymykset ovat läsnä tehdessäni taidetta ja määritellessäni itseäni taiteentekijänä, ja niiden pohjalta lähdän tässä tekstissä pohtimaan sijoittumistani taiteen kentälle, lähtökohtiani, päämääriäni ja ihanteitani sekä tapaani tehdä.

2 TUNNE TAITEEN MITTANA

"Taiteen toimi on juuri sitä että tehdään ymmärrettäväksi ja avautuvaksi se mikä on päättelyn muotoisena voinut olla käsittämätöntä ja luoksepääsemätöntä. Kun joku kokee todellisen taide-elämyksen, hänestä tavallisesti tuntuu että hän on tuntenut asian entuudestaan, mutta ei vain ole saanut sitä sanoiksi." (Leo Tolstoi, Mitä on taide, 146.)

Olen aina vierastanut idealähtöistä taidetta, varsinkin kantaaottavaa ja selkeästi poliittista taidetta. En kiellä sen merkitystä ja tärkeyttä. Tiedän, että kaikki taide voidaan nähdä poliittisena, mutta minua kiehtovat taiteessa enemmän tunne, henkilökohtaisuus - yhteiskuntaa suuremmat ja yksinkertaisemmat asiat, yksilön kokemus. Paula Tuomikoski siteeraa runoilija Leena Krohnia kirjassaan Taide ja ihminen: "Minua on aina hämmästyttänyt se tosiasia, että putoaminen kaikkein henkilökohtaisimpaan, yksityisimpään, salatuimpaan merkitseekin joutumista rannattomille yhteisvesille. Vain yksityinen on todella universaalia ja vain universaali on todella olemassa." (Tuomikoski, 1987, 173.)

Ehkä vierastan poliittista, selkeän idean pohjalta tehtyä taidetta, koska koen, että taiteessa tärkeimmäksi kokemani asia eli tunne jää siinä usein älylle ja tiedostamiselle alisteiseksi. Koen liian selkeän viestin joskus alentuvaksi, vaikka olisinkin samaa mieltä teoksen kanssa ja kokisin sen sanoman oikeaksi ja tärkeäksi. Valtava taide saa saarnatessaan minut kokemaan, että minut nähdään lapsena, ehkä vähän tyhmänä vielä. Omalle tavalleni kokea teos ei jätetä tilaa. Aktiivisesti maailmaa muuttamaan pyrkivä taide tuntuu päämäärinensä hyökkävältä verrattuna sellaiseen taiteeseen, johon tunnen enemmän vetoa ja jota kutsun toteavaksi. Tämä "toteava taide" voi olla hyvinkin yksinkertaista aihepiiriltään, esimerkiksi muotokuva tai asetelma. Kuva tai veistos, esine, jolla ei ole käyttötarkoitusta. Se ei pyri mihinkään, se ainoastaan on. Tuo näennäisen tarkoitukseton oleminen luo esineelle sen pyhyden ja salaperäisyyden. Se on samaan aikaan sekä järjetön että heti käsitettävissä. Sen arvo on sen katsojassa herättämä olo. Toisen silmissä arvoton, mitäänsanomaton, tyhjä ja turha teos voi saada toisen reagoimaan.

Vaisto on älykkyyttä, tietoa tunteen muodossa. Se on nopeampaa, koska se ei vaadi analysointia – vaisto on välitöntä tietoa, tuntemus. Tällainen tieto kiehtoo minua. Kun katsomme toista ihmistä, luemme hänen ulkomuodostaan ja eleistään paljon. Minkä kasvot ovat harjaantuneet salaamaan, sen saattavat ryhti ja kädet paljastaa. Pelkästään

tavasta, jolla ihminen nojautuu toista kohti voimme ymmärtää hänestä asioita, joita hän ei olisi edes itse kykenevä kertomaan, ei vaikka yrittäisi. Katsominen on maailman hahmottamista, tiedon keräämistä, avautumista informaatiotulvalle. Näkeminen on vaistoamista. Kuvaa ei voi koskaan selittää auki, eikä sitä voi välittää sanoin koska kuva puhuu kuvan kautta, kuvan eikä sanan keinoin. Sama pätee musiikkiin, joka puhuu vain omaa kieltään. Tieto eli tunne on sekä kuvassa että musiikissa läsnä, se on toteavaa, se on. Sen voi sisäistää heti. "Taide on informaatiota, jossa välittyy inhimillisiä tunteita. Taideteoksen muodot ovat tunnesisältöjä", Tuomikoski kirjoittaa ja siteeraa Seppo Kimasta: "Suurissa sävellyksissä on aina jotain, jota pieni ihminen ei pysty ymmärtämään. Ainoastaan tunteen tasolla kaikki on selvää - " (Tuomikoski, 1986, 116.)

En koskaan ole ollut älykäs matemaattisesti. Tunneälyä ei voine täydelleen mitata, joten uskallan leikkiä olevani siinä parempi kuin kylmässä päättelyssä. Ihminen ei ole tietokone, ja siinä missä musiikki tai kuvataide, pakenee myös ihminen, tarkemmin sanottuna ihmisen mieli tarkkoja määrittelyjä. Tunnen oloni hyväksi tiedon paljouden ja sen epä-määräisyyden keskellä. Koen tuon epämääräisyyden armolliseksi. Ihmisyyttä ei voi analysoida läpi tai mitata, sille ei voi antaa arvosanaa. Ei myöskään taiteelle, yhdelle ihmisyyden ilmenemismuodoista.

Minua kiehtoo ihminen. Minua kiehtoo oma elämäni, rakkaitteni elämä, omakohtaisuus. Kaukaisen luonnonkatastrofin tai sotatilan voi todella ymmärtää vasta sen kokeneen yksittäisen ihmisen tarinan myötä. Uutisissa mainittuna sama asia ja uhriluvut ovat minulle kylmää tietoa, jota on vaikea sisäistää. Minun on nähtävä yksilö ja samaistuttava häneen, jotta voin ymmärtää. Samaa henkilökohtaisuutta pyydän taiteelta, omaltani samoin kuin muiden tekijöiden teoksilta. Yksilön kautta nähtynä valtavat asiat, mitä ne ovatkin, muuttuvat käsitettäviksi. En tarkoita, että katsomani tai itse tekemäni kuvan tulisi välttämättä olla ihmistä esittävä tai esittävä lainkaan. Henkilökohtaisuus ilmenee teoksesta muutoinkin. Ainoa vaatimukseni kuvalle on tunne, tunnelma, tuntemus. Maailma olosuhteineen on luettavissa tunteesta, käsitettävissä inhimillisen tuntemuksen kautta.

"Niin kauan kuin maalaa, ei ajattele muita... Minä teen työtä vain itselleni, kenelle muulle minun sitten pitäisi maalata. Yritän vain ilmaista itseäni... Inhoan tendenssiä taiteessa. Sota on nostanut esiin synkkiä värejä ja nationalismia. Sodan vaikutukset nähdään vasta parin vuoden kuluttua, kenties. Jokainen taiteilija kuvaa, ei vain itseään, vaan myös aikaansa. Minun taidettani syytetään hallituksi tunteettomuudeksi." (Karjalainen, 128.)

En koe itseensä keskittymistä itsekkäänä vaan olennaisena hyvälle taiteelle. On hyväksyttävä olevansa erottamaton osa taideteoksensa syntyä, sen syntyehto. Muistiinpanoistani löysin pikaisen raapustuksen alkuvuosiltani ammattikorkeakoulussa. ”Taide puhuu joko vaan yksilön pikkujutuista tai sit kaikesta mut jos se puhuu kaikesta ni paras ois puhuu sellasen pikkujutun kautta ku muuten sei välity.” En osaa vieläkään muotoilla asiaa tuon paremmin.

3 KESKENERÄISYYDEN YLISTYS

"Outoa vain että kun yrittää tehdä kaiken oikein, lopputuloksesta tulee kuollut ja mielenkiinnoton kuin kaikesta muustakin elämässä" (Schjerfbeck, 125).

Luonnos tarkoittaa minulle nopeaa hahmotelmaa, ei vielä valmista teosta. Luonnostelu on paineettomampaa kuin tavoitteellinen piirtäminen. Kun tarkkaa päämäärää ei ole, on tekijä vapaa tekemään mitä vain. Työskentely on huolettomampaa, vailla kunnianhimoa. Kun miellän vain "doodlailevani" eli piirteleväni niitä näitä yrittämättä toteuttaa minkäänlaista suunnitelmaa, uskallan ottaa riskejä ja kokeilla uutta. Näin tulen oivaltaneeksi paljon sellaista, mitä en olisi oppinut seurattessani suunnitelmaa tai jäljentäessäni jo ole-massa olevaa. En olisi löytänyt uusia tapoja tehdä. Rentous piirtäessä on minulle olen-naista. Tarkkuuden vaatimus taas tappaa kaiken uskalluksen. Tahdon keskittyä tekemiseen, en maaliin tai kuvan yleisöön. Prosessi on nostettava etusijalle ja jätettävä sen lopputulema työskentelyn ajaksi toissijaiseksi.

Jutellessani jo valmistuneiden opiskelutovereideni kanssa olen saanut kuulla "kuopasta". Kuopalla he tarkoittavat putoamista koulun suojista, muuttumista opiskelijoista taiteilijoiksi. Virallisesti he ovat valmiita. Voi olla lamauttavaa tulla määritellyksi valmiiksi. Ikään kuin olisi yhtäkkiä pystyttävä kaikkeen siihen, mihin on opiskelijana ja opettelijana suunnitellut joku päivä pystyvänsä. Työskentely vaikeutuu, kun sille asettaa liikaa vaatimuksia. Kokeilulle ei jää sijaa ja epäonnistumisia on työskennellessä vaikea hyväksyä. Pelkään tuota kuoppaa. Pelkään, että unohdan keskeneräisyyden riemut ja vaiheessa olemisen vapauden. Aloittelijan asema on armollinen, ja aion pitää siitä kiinni kynsin ja hampain niin pitkään kuin se vain suinkin on mahdollista.

Haluan suoda teoksilleni saman armon kuin itselleni tekijänä ja nähdä piirrokseni opetteluna, kokeiluina, aloituksina. Huijaan, koska aikomukseni ei missään vaiheessa ole työstää niitä loppuun. Minua kiehtoo luonnosmaisien viivan vapaus. Se on elävämpi ja orgaanisempi kuin viivaimella vedetty tai tarkkaan pohdittu jälki. Nostan omassa tuotannossani kokeilevan piirroksen samaan arvoon ja arvokkaammaksi kuin viimeistellyn, koska siinä on välittömyyttä, jonka hitaalla työstämisellä ja harkinnalla tappaisin. Se tuntuu aidommalta, kömpelömmältä ja rehellisemmältä. Se on liikuttavampi ja inhimillisempi eikä torju täydellisyydellään. Hiotussa ja viimeistellyssä, pohditussa ja asetellussa ei ole samaa henkilökohtaisuuden tuntua.

Luonnos on valmista teosta raaempi, rohkeampi, eikä se ole ehtinyt ajatella yleisöään - se on purskahduksenomaisesti tuotettu, mahdollisesti hölmö, mutta tosissaan ja vilpitön. Se ei ole ehtinyt kauas alkuperäisestä, harhailemaan julkikuvansa kanssa. Siksi se on minusta parempi ja näin ollen valmiimpi kuin valmis teos.

On sitä paitsi selvää, että nöyrällä ja uteliaalla on paljon hauskeempaa kuin päämääränsä päättäneellä pedantilla. Keskeneneräisyytensä on hyväksyttävä, mikäli mieli seikkailla kunnolla. Tutkimusmatkamielentilaksi kutsumani olotila on aina hyvän piirtämishetken tae. Valmius kokeilla ja epäonnistua on sanoinkuvaamattoman tärkeä. Turvalliseen vaihtoehtoon juuttuminen on kuolemista kuvantekijänä. Jos valitsee kerta toisensa jälkeen kerran hyväksi havaitsemansa tavan toteuttaa kuva, muuttuu kuvantekijästä jäljentäjäksi. Yhteen aiheen tai yhden osa-alueen työstäminen ja hiominen entistä paremmaksi on eri asia. Jos ei kuitenkaan löydä mitään uutta tehdessään tai toistaa valintojaan, koska pelkää tuntematonta, on juuttunut. Itsensä toistaminen, koska se tuntuu turvalliselta, on ansa, ja se tapahtuu uuden löytämisen kustannuksella. Kehitys pysähtyy. Luonnostelu tekniikkana on piirtäjälle sekä armollinen että opettavainen.

"Ne valkoiset ruusut, joita aloitin, kuihtuivat päivässä – en siis ehtinyt pilata luonnosta maalaamalla sen päälle" (Schjerfbeck, 127).

"Täällä on nyt kaksi, jotka ovat hiukkasen vaille "valmiita" – mutta heti kun lisään sen, ne menevät pilalle, ja tuore maali pyyhittää taas pois, ja se latistaa sekä taulun että minut" (Schjerfbeck, 151).

Näin kuvaa kirjeissään Maria Wiikille Helene Schjerfbeck kuvanteon vaiheita. Samaistuin kuvattuihin oloihin. Raja keskeneneräisen ja valmiiksi hyväksytyin välillä on hiuksenhieno, mutta selkeä. Kyse on ajoituksesta. Jos tekeillä olevaan kuvaan kiintyy, jokainen uusi jälki, teko tai lisäys on riski. Yksi viiva liikaa voi vetää kuvan ikään kuin tukkoon. Toisaalta oleellinen on ilmaistava, ja piirros on herätettävä henkiin ennen kuin sen voi hyväksyä. Juuri oikealla hetkellä, oikeassa vaiheessa kuvasta irrottautuminen on ainoa tapa onnistua. En enää muista, kuka opettajistani Turun AMK:n Taideakatemiolla ylityöstämisestä ammoin varoitteli, mutta lause on jäänyt mieleeni: "Lopettakaa puoli tuntia ennen kuin teos on valmis." Yksikin viiva voi muuttaa kuvan luonnetta ratkaisevasti, ja muutama sekunti työstämiseen käytetyssä ajassa vaikuttaa olennaisesti siihen, millaisen kuvan tekijä saa aikaiseksi. Tavoitteenani ei ole siistitty teos vaan piirros vaikuttavimmassa vaiheessaan. Kyllin ilmeikkään ja vaikuttavan kuvan hyväksyn valmiina teoksena. Liian pitkälle työstämäni piirroksen taas koen tunkkaisena. Se

selittelee liikaa ja on täytydessään menettänyt jotain välittömyydestään. On löydettävä tasapaino, oikeanlainen keskeneräisyys.

Nopeasti toteutettu piirros voi vaikuttaa arvottomalta ja hätäiseltä hutaisulta, johon ei ole syvennytty. Juuri tuossa hätäisessä, harkitsemattomassa hutaisemisessa näen kuitenkin luonnoksen voiman. Valokuvan kaltaisesti se syntyy hetkessä ja ilmentää hetkellisyyttä hyläten täyden hallinnan – sen ei ole mahdollista valehdella, se on aito. Se ei välttämättä kuvaa todellisuutta, mutta ei myöskään valehtele. Kuva luo oman, aidon todellisuutensa, ja tuo todellisuus on sen arvo.

Huoliteltu pinta, yksityiskohtaisuus, symmetrisyys ja sommitelman klassisuus ovat kaikki kiehtovia kuvan ominaisuuksia, mutta tunnen enemmän vetoa rouheaan, vapautuneeseen ilmaisuun. Olen löytänyt sitä mm. Picasson viivapiirustuksista, kuvanveistäjä Auguste Rodinin viivapiirrosluonnoksista ja Henri Matisen naisfiguureista. Ne lumoavat yksinkertaisuudellaan ja kömpelyydellään. Kömpelyys on tietenkin niiden kohdalla illuusio, ja taustalla piilee rautainen taito, kokemus ja näkemys. Omalla kohdallani kömpelyys ei ole illuusio, mutta mitäpä tuosta kun tavoitteenani on kuitenkin vapautuneisuus viivassa. Virhe on hallitsematon veto, sattumanvaraisuudessaan vapaa. Vajavaisuuksiensa vaaliminen voi olla voimavara.

Luonnos ei kerro kaikkea. Keskeneräisestä ei voi tietää, mihin suuntaan se on menossa. Katsoja saa itse täydentää kuvan mielessään. Luonnos antaa enemmän päätösvaltaa katsojalle kuin kuva, joka kertoo kaiken. Siinä missä tarkka kuva osoittaa tien ja näyttää maalin, hahmotelma vain vihjaa mihin suuntaan. Se on kuin tarina, jolla on avoin loppu. Avoin lopetus on kesken jäämistä sekin. Vaikka tahtoisin kuulla, kuinka lopulta käy, huomaan arvottavani avoimet loput esimerkiksi elokuvissa aina korkeammalle. Varmuus ja tieto voivat olla tyydyttävämpi vaihtoehto kuin arvailu, mutta koen kertomatta jättämisen voimallisemmaksi, jopa vavisuttavaksi ilmaisukeinoksi. Kesken oleva on sekä paljas että salaperäinen. Parhaimmillaan piirros on paradoksi.

Luonnos antaa yksinkertaisuudessaan tilaa merkityksille. Jos viestejä ei ole liikaa, ne korostuvat. Vähemmän on enemmän. Minimalistisuus vaatii rohkeutta – siinä ei ole tilaa selittelylle. Yksittäinen viiva saa suuremman painoarvon teoksessa kuin sulautuessaan toisiin viivoihin, ollessaan osana viivojen sumaa tai viivoista koostuvaa pintaa. Virheitä ei voi piilotella. Nopea piirros on raadollinen laji, jonka ilmaisuvoima on valtava.

4 TEOSTENI TEKIJÄ

Koen itseni piirtäjäksi. Taiteilija tuntuu liian avaralta käsitteeltä, liian hienostuneelta ja itsetietoiselta sopiakseen minuun. Piirrellä on verbi, jota usein käytän. Se on kotoisan vähättelevä ja sopii suomalaiseen suuhun ja tapakulttuuriin. Mieltäisin itseni mieluusti käsityöläiseksi, ja piirtäjässä on sanana samaa suorutta kuin vaikka ompelijassa. Todellisuudessa en ole pelkästään piirtäjä. Piirrän monin eri tekniikoin käyttäen mustetta tai hiiltä ja pohjina vaneria, karheaa paperia tai pahvia, mutta nautin kuvanteosta myös grafiikan ja maalauksen keinoin. Uskon grafiikan ja maalausten muodostavan lopulta ison osan tuotannostani. Joku päivä haaveilen tekeväni taidekeramiikkaa ja pieniä posliiniveistoksia ja valokuvaavani tavoitteellisemmin, enkä vain haaveile vaan luotan näin käyvän. Piirtämisestä kiinnostus kuvien tekemiseen kuitenkin lähti ja viivaan ilmaisuni on toistaiseksi nojannut. Se on ollut ja on yhä kaiken lähtökohta. Piirtämisen prosessi on yksinkertaisuudessaan, haastavuudessaan ja intensiivisyydessään addiktoiva.

Mahdollisuudet taiteen tekemisessä ovat rajattomat. Näen lukemattomia vaihtoehtoja ja aiheita, niin monia polkuja lähteä tutkimaan. Välillä havahdun siihen, etteivät muut ihmiset vielä miellä minua isojen, värikkäiden kubististen maalausten tekijäksi. Syynä tähän on se, että nuo työt ovat yhtä tekemättä. Anna itseni iloita piilevistä kyvyistäni, vaikka luultavasti sekoitan innostuksen ja potentiaalin keskenään. Mestari-teoksen ei tarvitse olla todennäköinen, minulle riittää, että se on mahdollinen. Haave siitä pitää minut kiinni työnteossa. Tapoja tavoitella sitä on niin paljon, että tunnen itseni hemmotelluksi. Saan valita, tehdä mitä haluan.

Veikko Halmetoja, galleristi ja toinen opinnäytetyöni kuvallisen osuuden arvioijista, onnistui kiteyttämään hyvin valinnan tärkeyden työskentelyssäni. On valittava, missä vaiheessa luonnos on valmis, ja on valittava, mitkä luonnoksista nostaa esille. Hänen sanansa herättivät minut ajattelemaan, kuinka kaikki kuvataiteellisessa työskentelyssäni tiivistyy valintaan. On valittava polkunsä. On valittava tekniikka, päätettävä milloin kuva on valmis ja mitkä valmiista kuvista valitsee onnistuneiksi. Jokainen viiva on valinta, joka vaikuttaa lopputulokseen. Vaikuttamisen ilo on koukuttava. Paperilla minulla on ehdoton valta.

En kiirehdi tuottamaan teoksia vaan luotan, että kaikki syntyy ajallaan. Olen nuori ja kuolemattomuuden harha on yhä läsnä. En ole vielä sisäistänyt ajan rajallisuutta. Minulla

on tarve, vimma ja pakko luoda, mutta toistaiseksi olen sallinut itseni myös viipyillä ja punnita mahdollisuuksia, haaveilla ja sulatella näkemääni. Ajattelen, että rauhallinen valmistautuminen on ollut nykyisen ja tulevan työskentelyni kannalta tärkeää. Vasta tänä vuonna olen aktiivisemmin lähtenyt esille. Tätä ennen en ole pitänyt yksityisnäyttelyitä tai osallistunut ryhmänäyttelyihin. CV ammottaa tyhjyyttään. Olen myös vältellyt päästävästä töitani maailmalle. Koen, että monet nuoruuteni työt aiheuttavat minulle häpeää tulevaisuudessa, jos niihin vielä törmään. Tiesin sen jo niitä myydessäni, mutta tarvitsin rahaa. En kokenut olevani valmis tuottamaan valmiiksi hyväksyttävissä olevaa jälkeä. En nähnyt teoksissani tunnetta, koin ne tyhjiksi ja epäkelvoiksi, vaadin niiltä liikaa. Siksi olen tyytyväinen, että osasin usein useimmiten piilotella, vetäytyä tarjotuista mahdollisuuksista ja suoda viivyttelöllä itselleni mahdollisuuden kehittyä rauhassa. Tuntemattomuuden riemu on siinä, ettei kukaan vaadi sinulta mitään. On mielenrauhan kannalta hyvä oppia hyväksymään oman työnsä jälki, teostensa keskeneräisyys ja henkilökohtaisuus ennen kuin menee ja asettaa ne yleisön eteen, heittää leijonille, maailman mielipiteille tai välinpitämättömyydelle. Maalari Peter Doigilta kysyttiin Huffington Post-lehden haastattelussa, mitä hän halusi opettaa oppilailleen toimiessaan opettajana, ja hän vastasi: "I told them to take their time, that there's no rush, they should allow their work to develop over time. We don't always have to know what our painting is about." (Cue, 2017.)

Nykyisiä töitani, esimerkiksi opinnäytetyönäyttelyyni Nojaa valmistuneita teoksia voin katsoa eräänlaisella ennenaikaisella hellyydellä. Muistiinpanoissani lukee unisena, sentimentaalisenä hetkenä muistiin kirjattuna: "Rakkaat hiili-ihmiset, ensimmäiset ja kömpelöt verrattuna tuleviin, teidän kanssanne oon sovussa."

Tekijällä ja katsojalla on molemmilla lupa paitsi hyväksyä, myös tuomita työ. Tunne on mielestäni ainoa luotettava keino arvottaa taidetta. Suomalaisessa televisiosarjassa Pasila päähenkilö Kyösti Pöysti vastaa osuvasti kysymykseen siitä, kuinka erottaa hyvä musiikki huonosta. "Mä erotan, ei ongelmaa. Mä olen ekspertti erottaan paskan taiteen. Oikeesti. Ota mikä tahansa paska taideteos ja hyvä niin erotan ne heti. Siis ymmärrän syvällisesti hyvän taiteen määrittelyn ikaikaisen dilemman, mutta kyllä paskan aina tunnistaa." (Pasila. 2013. Kausi 2, jakso 7) lloitsen vapaudestani luottaa omaan kokemukseeni teoksesta, kyvystä rakastaa yhtä teosta ja tuomita toinen. Tulokintani on yksin minun, ja minulla on siihen lupa. Omalle vaistolle on annettava lupa toimia. Valinnat ja mielipiteet on suotava itsellensä. On saatava valita ne työt, jotka tehtyään polttaa, ja

ne, joiden takana seisoo aivan samoin kuin on saatava valita taidemuseossa ne teokset, joihin syventyy ja ne jotka hylkää mitänsanomattomina.

En ole koskaan suostunut täysin sisäistämään painetta olla piirtäjänä teknisesti täydellinen. En ole panostanut tekniikkaan kuin satunnaisesti, yleensä ajauduttuani opintoihin, joissa minun odotetaan harjoittavan mallipiirustusta. Se taito, mikä minulle on kertynyt, on sivutuote leikistä. Luotan, että tehdessä taito karttuu entisestään. Olen kiitollinen omasta huolettomuudestani ja varmuudestani - että koen leikin ja tekemisen ilon ja mielekkyyden tärkeämmiksi lähtökohdiksi kuin teknisen näyttävyyden ja taidon vähemmän tärkeäksi kuin tunteen. Miellän taidon arvon olevan puhtaasti siinä, että se on keino il-maista tunnetta.

Olen tehnyt tietoisien valinnan yrittää toivottaa tervetulleeksi virheet ja vajaavaisuuteni tekniikassa – kun piirrän ihmisiä, on yhdentekevää, kuvaanko heidät anatomisesti uskottavina. Tärkeämpää on lihallisuus, kehon paino ja sen ilmeikkyyt. Olen tutkinut ja ammentanut muun muassa Paul Gauguinin teoksista, teknisesti taitavan taiteilijan naivistisen tyyliteltyistä naishahmoista. Pablo Picasso oli maalarina teknisesti virheetön, ja sanoikin opetelleensa koko aikuisikänsä maalaamaan kuin lapsi (Honan). Olen järkeillyt säästyväni tuolta opitusta pois oppimiselta, jos en alun perinkään opi. Toivon, että virheet ja puutteet tekniikassa näyttäytyvät kuvissani rentona viivana, huolettomana muotona, hellästi esiin hapuiltuna kuvana. "Ja sellaisena kuin on, voi aina tehdä jotain – vanhojen maalarin maalaukset laajoine, rentoine vetoineen ovat usein parempia kuin nuoruuden tarkkuus. Ole hyvällä mielellä - " (Schjerbeck ym. 2011, 193). Tärkeintä tehdessä on minulle huolettomuus, huoleton hyväksyntä.

Uskon luottamuksen omiin kykyihini kumpuavan lapsuudesta. Olen saanut tuntea, että minuun ja kykyihini uskotaan. Kuviani on keuhuttu huolimatta siitä, ettei aina ollut selvää, mitä piirros esitti tai miten päin kyseistä teosta kuului katsoa. Vanhempieni antama tuki tuntui itsestään selvältä asialta, kuten onnellisessa lapsuudessa kuuluukin. Lapsena koin, että mitä piirsinkin, se oli muiden silmissä aina hyvä. Jäljelle jäi vain oma mielipiteeni, oman arvostukseni etsiminen ja voittaminen. Paljon tästä on jäänyt ajattelutapaani. Vaikka piirtäjänä iloitsen hyvästä palautteesta, pyrin pohjimmiltani miellyttämään piirroksissani vain itseäni. Minun sanani on tehdessä laki, ja omat mieltymykseni ovat kuvanteossa korkein ohjenuora. Katsellessani tekemiäni töitä saatan ajatella, että kaikki niistä ovat arvottomia, mutta takaraivossani olen silti aina niin kovin lahjakas lapsi, joka piirtää verrattomasti. Tuo lapsi päihittää masentuneet hetket aina ennen pitkää. Minulla ei ole pienintäkään halua herätä todellisuuteen. En välitä, vaikka

itsevarmuuteni piirtäjänä ei olisi perusteltua. Epävarmuus tulisi vain tekemisieni tielle, ja röyhkeys ja itsevarmuus tulevat kuulemma tarpeeseen kilpailuhenkisessä taidemaailmassa.

Naisen aseman taidekentällä olen tajunnut vasta aikuisiällä. Se, että usein miehen toimille ja teoksille annetaan kyseenalaistamatta arvo siinä missä naisen tulee todistaa taitonsa, oli paljastuessaan järkytys. Tove Jansson ja Helene Schjerbeck ovat olleet niin iso osa elämäni, etten koskaan tullut ajatelleeksi, että naiseuteni olisi riippa – olivathan esikuvanikin naisia, taitavia ja pystyviä taiteilijoita, ja naiseus vain yksi heidän piirteistään. Toki tiedostin yhteiskunnan asettamat rajoitteet heidän sukupuolelleen, mutten ajatellut niiden koskevan enää minua, vaan jääneen historiaan. Nyt kuulen ikätovereideni ja opettajieni puhuvan, ettei näin ole, ja luen paljon naisen asemasta nykymaailmassa. Lienen ollut sunnuntailapsi eli harvinaisen onnekas, tai sokea, mutta olen joutunut kohtaamaan seksismiä vain hyvin harvoin, enkä koskaan piirtäjän roolissa. Naiseus on osa minua ja värittää varmasti tapaani olla ja luoda, mutta en silti koe, että piirrän naisen kehoa naisena tai että olen naisena oikeutetumpi kuvaamaan naiseutta kuin mies. Olen piirtäjä joka piirtää paljon naisen kehoa, ja siinä kaikki. Naiseuteni ei varsinaisesti ole osa taiteilijaidentiteettiäni, ainakaan enempää kuin mikä tahansa muu piirre minussa. Olen nainen ja taiteilija, en naistaiteilija. En kuule sanassa taiteilija sukupuolta.

Jollakin tapaa en ole itse lainkaan osa taidettani. Vanha klisee pätee minuunkin: koen, että kuvat syntyvät omilla ehdoillaan ja että toimin itse vain välittäjänä. Ne värittyvät minusta ja ilmentävät minulle tuttuja asioita, koska tulevat minun kauttani, mutta minulla on niihin lopulta suhteellisen vähän valtaa. Kyse lienee heittäytymisestä prosessiin ja havainnointiin - keskittyessä minuus häipyä taustalle ja ego ottaa tauon. Tämä lienee osa kuvantekemisen lumoa, meditaation kaltainen vapautus olemiseen, näkemiseen ja tekemiseen, tervetullut harha kuvan omasta tahdosta. Minä valitsen jokaisen viivan, mutta vain teoriassa, sillä kuva kertoo minulle, tekijälleen, millaista viivaa se on vailla. Minulla on valta, mutta olen luovuttanut sen kuvalle. Olen tekemisen ajan vastuusta vapaa diktaattori.

Vain välittäjäksi itsensä mieltäminen siis vapauttaa eräällä tapaa vastuusta. Tämä antaa eräänlaista välimatkaa teoksiin. Onko pelottavaa kuvata niin henkilökohtaisia asioita, kysyi useampi henkilö opinnäytetyönäyttelyni avajaisissa. Kysymys oli hyvä, enkä osannut heti muotoilla vastausta, sillä ihmetyin omista ajatuksistani. En ollut tullut ajatelleeksi, että piirrokseni paljastaisivat minusta paljonkaan - kuvien hahmoista kyllä

muttei minusta, enhän minä ole näissä kuvissa tai kuvannut niissä itseäni. Teokseni ovat jollakin tasolla minusta riippumattomia. Ne ovat itsenäisiä valmistuttuaan, enkä näin ollen ole niin haavoittuvainen niiden saamalle kritiikille kuin voisin olla. Olen niiden äiti, ne tulivat minun kauttani, mutta eivät ole minä. Sinun lapsesi eivät ole sinun, lauletaan jossakin taistolaislaulussa, jonka sävelmää en kunnolla muista. Sanat ovat Khalil Gibranin runosta. Runo tuntuu kuin kuvantekijälle kirjoitetulta:

Sinun lapsesi eivät ole sinun lapsiasi.

He ovat itseensä kaipaavan elämän tyttäriä ja poikia.

He tulevat sinun kauttasi, mutta eivät sinusta,

ja vaikka he ovat sinun luonasi, he eivät kuulu sinulle.

Voit antaa heille rakkautesi, mutta et ajatuksiasi,

sillä heillä on heidän omat ajatuksensa.

Voit pitää luonasi heidän ruumiinsa, mutta et heidän sielujaan,

sillä heidän sielunsa asuvat huomiossa,

jonne sinulla ei ole pääsyä, ei edes uniesi kautta.

Voit pyrkiä olemaan heidän kaltaisensa,

mutta älä yritä tehdä heistä itsesi kaltaista,

sillä elämä ei kulje taaksepäin eikä takerru eiliseen.

Sinä olet jousi, josta sinun lapsesi lähtevät kuin elävät nuolet.

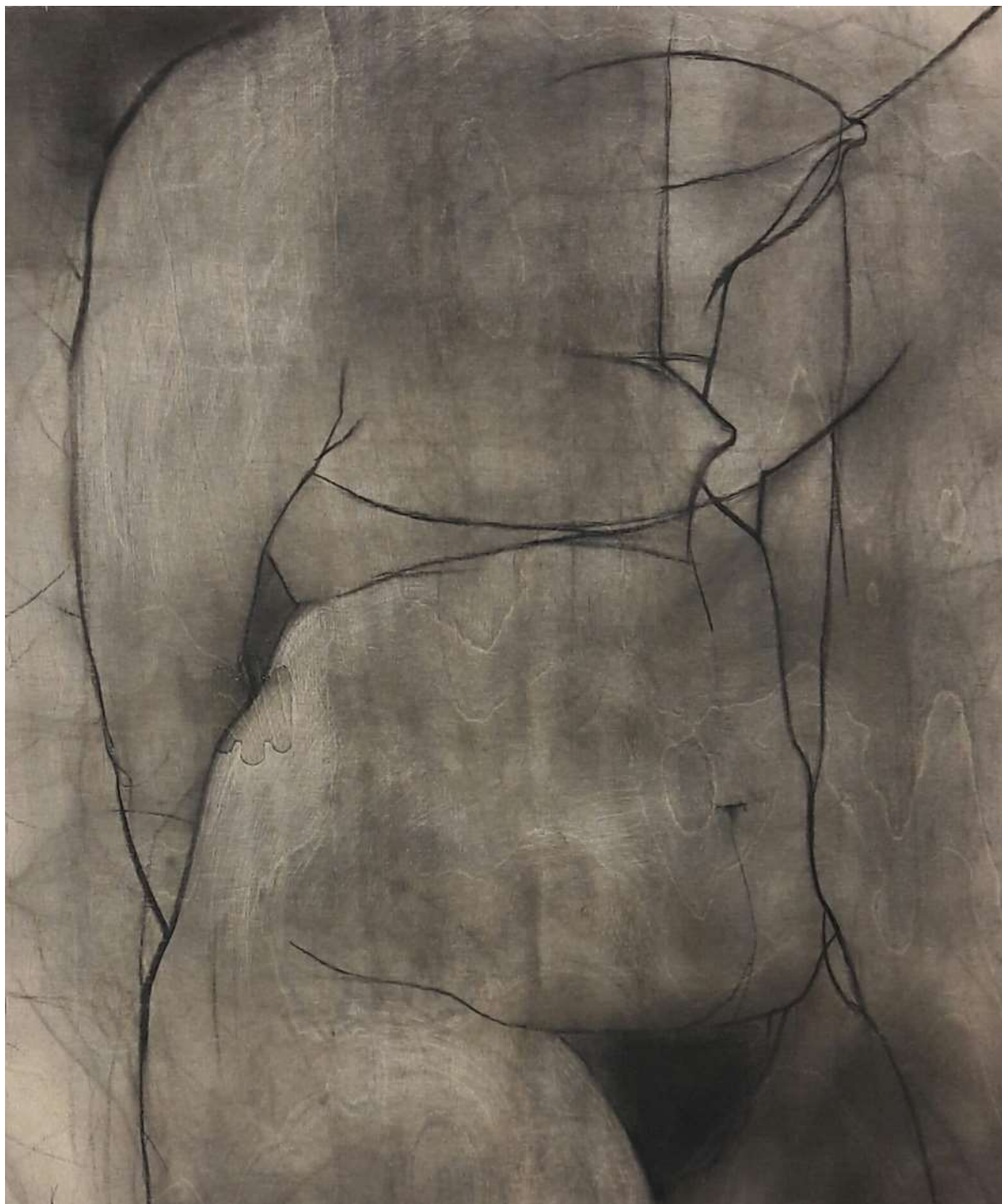
Kun taivut jousimiehen käden voimasta,

taivu riemulla.

(Gibran, 19)

Melankoliani suodattuu kuviini. Moni kuvaa niitä poissaoleviksi tai jopa synkiksi. Itse en koe tekeväni synkkiä kuvia, minulle ne ovat enemmänkin kuin tutkielmia hetkistä, tunteista ja olotiloista, kehonkielellä ilmaistuja tunteita tai maiseman ilmentämiä vieläkin vaikeammin tulkittavia tunnelmia. Maisema on suuri selittämätön, samalla sekä persoonaton että henkilökohtainen. Siihen peilaa itsensä, tyhjän tilan täyttää omalla olemisellaan. Ihmisyyttä ei taiteessa lopulta koskaan pääse pakoon, ei kuvan tekijä eikä sen katsoja. En koe kuvantekoa terapiaksi vaan tutkimukseksi, mutta voi olla, että kanavoin alitajuisesti kuvieni kautta alakuloisempaa puoltani ja niiden tekeminen toimii näin jonkin-laisena ennaltaehkäisevänä terapiana, omasta mielestä huolehtimisena, itsensä kuulemisena. Melankolisuus myös erottaa minut kuvistani ja vahvistaa erillisyyttäni niistä ja välittäjän roolia – vaikka kuvani olisivat alakuloisia, olen persoonana enimmäkseen iloinen.

Olen taiteentekijänä huoleton, laiska ja nautiskeleva, salaa yhä erittäin itsevarma. Luotan kykyyni kehittyä. Luotan, että jälkeni on selkeästi minun vaikka se tulisi alitajuisia viittauksia suosikkeihini. Olen myös varma, ettei minusta koskaan tule sellaista stereotyyppistä taiteilijaa, jonka muu elämä kärsii hänen antaessaan kaikkensa taiteelle. Taide on elämäni tärkeimpiä asioita, koska se on yksi suurimmista ilonaiheistani ja koko elämän kattava suunnitelma – en näe itseäni luopumassa luomisesta koskaan. Se ei kuitenkaan ole koko elämäni, ainoastaan osa sitä – erottamattomalta tuntuva osa, muttei sen ainoa saati tärkein sisältö.

5 PROSESSI

”Herättää itsessään kerran koettu tunne, ja kun on sen sisällään herättänyt, välittää se liikkeiden, viivojen, värien, äänien, sanoilla ilmaistujen kuvien keinoin siten että toiset kokevat saman tunteen - sitä on taiteen toimi. Taide on inhimillistä toimintaa joka käsittää sen että tietyin ulkoisin merkein yksi ihminen välittää kokemiaan tunteita tietoisesti toisille, ja toiset ihmiset saavat noista tunteista tartunnan ja eläytyvät niihin.” (Tolstoi, 78.)

”Maalauksia aloittaessani en tiennyt, mitä olen niissä lopulta tavoittelemassa. Valmistuttuaan piirustukset muistuttavat minua jo unohtuneesta ”tekemisen totuudesta”, kokemuksesta, josta käsin en jälkikäteen voi perustella yksittäisiä valintojani, sillä en niistä alun alkaenkaan ollut piirtäjänä tietoinen.” (Baumgartner, 31.)

Koska tunne on työskentelyni päämäärä ja mitta annan sen ohjata työtäni luomisprosessin alusta asti. Toimin tehdessäni vaistonvaraisesti ja nopeasti. Jätän piirrokseni luonnosmaisiksi, koska koen niiden silloin olevan aidompia, rehellisempiä ja paljastavampia (ja näin ollen vaikuttavampia) kuin ne olisivat viimeistelyinä ja pohdittuina. Lopputuloksen tärkeyttä itselleni en silti tahdo vähätellä. Prosessi tähtää aina lopputulokseen. Käden liike tähtää viivaan, ja viiva rakentaa kuvaa. Jokaisen viivan taustalla on kaipuu valmiista kuvasta, vaikka työn taustalla ei olisikaan suunnitelmaa. Minulle valmis ja hyvä kuva on mahdollisimman vaikuttava ja ilmaisuvoimainen, ja kuvista vaikuttavimmat olen löytänyt omassa tuotannossani aina luonnoksista.

Vaalin spontaaniutta ja heittäytymistä tekoprosessin tärkeimpinä piirteinä. Olen huomannut vaistonvaraisten vastausten olevan usein samoja kuin pitkään pohdittujen. Ne vain saapuvat nopeammin. Järkeily taas ei toisinaan suo vastauksia lainkaan.

Vaikka vältänkin analysointia ja järkeilyä kuvaa tehdessäni, on luomisprosessini silti mielletävissä jollakin tapaa tietoiseksi. Olen nimittäin luodessani täysin, ehdottoman hereillä. Tähtään siihen miltei meditatiiviseen tilaan, jossa keskittyminen tarkoittaa ajatusten hiljenemistä, sanojen katoamista päästäni. Parhaimmillaan tunnen itseni enemmän vastaanottajaksi kuin aktiiviseksi tekijäksi ja aikaansaavaksi olenoksi. Minä ikään kuin havainnoin itseäni sivusta. Seuraan käsieni liikettä uteliaana ja tietämättä mitä seuraavaksi tapahtuu. Surullista ilmettä piirtäessäni huomaan omien kasvojeni nutristuvan, ja vihaista hahmoa tehdessä otsani rypistyy. Samoin käy iloisempien tunteiden kuvaamisessa. Silloin huomaan hymyileväni. Eläydyn. Jotta pystyn

rauhottumaan tähän tilaan, täytyy minun antaa siihen itselleni lupa ja vaatia itseltäni täydellistä keskittymistä. Muu maailma ja kaikki hälinä on suljettava ulkopuolelle. Hetkenkin herpaantuminen on häiriö. Viiva katkeaa ja menettää otteensa. Tästä syystä nautin ilman mallia työskentelemisestä. Silloin minun ei tarvitse irrottaa katsettani piirroksista. En tahdo päästää todellisuutta tekeillä olevaan maailmaani. Piirroksen on synnyttävä minun kauttani, mutta täysin itsenäisesti. Se rakentuu kommunikoiden taukoamatta itsensä kanssa, viivan reagoidessa toisiin, jo olemassa oleviin.

Koin kuvauksen suomalaisen maalari Juho Rissasen teoksista kiteyttävän omia tavoitteitani kuvatekijänä. ”Hänen maalauksensa olivat ”suuressa määrässä pintataidetta ilman todellisuutta jäljittelevää perspektiiviä”. Mutta ”todellisuudesta, elävästä elämästä”, olivat ”äärettömän herkästi havaitut” yksityiskohdat henkilökuvauksessa. Ne antoivat Rissasentaiteelle ominaisen ”sisäisen, intiimisti eletyn elämän”. Sisäisen, eletyn elämän kuvaus oli siten se taiteen merkitystä luova päämäärä ja taiteen sisältö, jonka tekotavalliset, maalauksellisuutta korostavat keinot Wennervirran mielestä mahdollistivat.” (Huusko, 95.)

Aloitan työskentelyni odottelemalla, katselemalla ja sisäistämällä. Kuvaan paljon ihmistä. Nähdessäni esimerkiksi mielenkiintoisen tavan lepuuttaa kättä, koskettavan ilmeen tai käsivarren pehmeän kaaren suon sille muutaman keskittyneen sekunnin ja annan sen mennä toivoen, että jotain näystä jäi alitajuntaani, ja että saisin sen joskus ammennettua sieltä paperille. Välttelen suunnittelemasta kuviani, koska pelkään asettavani itselleni tarkkoja tavoitteita, ja niiden tavoittelussa menettäväni piirroksen spontaaniuden. Annan kuitenkin itseni haaveilla kuvan olemuksesta, esimerkiksi äitini uskollisen lämmön ilmaisemisesta muotokuvassa. Toivon, että huomaan joskus toteuttaneeni tuon kuvan, mutta ainoa keino saada se aikaiseksi on antaa tuonkin unelman painua alitajuntaan ja kehittyä siellä kunnes se pakottomasti virtaa ulos.

Kuvan luominen käy nopeaan, jos ei lasketa tuota katselemista ja maailman mittailua. Se on purskahdus, oksentaminen, unohtuminen omiin maailmoihin, intensiivistä keskittymistä. Piirrosprosessi kestää pisimmilläänkin vain muutaman tunnin per teos. Prosessi vaatii heittäytymistä, ja heitteillä olemiseen väsy. Tuotteliaista päivistä koostuu yleensä noin viikon jakso, jonka aika syntyy lukuisia töitä. Sen jälkeen vaivun uupuneena takaisin ns. tsekkailuun – maailman ja kuvien katselemiseen, viivojen keräilyyn. Syntyneistä kuvista heitän pois suurimman osan. Säästän vain ne, joiden koen välittävän tunnetta ja ilmentävän jotakin tuona mystisenä katseluaikana kerätystä. Epäonnistun usein, mutta onnistun tarpeeksi usein jatkaakseni.

Minua kiehtoo luonnoksen nostaminen arvoon rajaamalla ja kehystämällä se, tuomalla se galleriatilaan tai asettamalla se muutoin kauniisti esille. Hahmotelman toteuttaminen hyvillä välineillä siistille pohjalle vaatii itsevarmuutta, eräänlaista röyhkeyttä. Epäonnistuminen on mahdollisuutena aina vahvasti läsnä. Kalliin materiaalin tai muutoin huolitellun pohjan käyttö kertoo riskinotosta, siitä, että tekijä uskalsi altistaa hienon paperin tai silkoisen puupinnan hutaisulle – että hän antoi tuolle hutaisulle arvon ja luotti omaan kykyynsä tuottaa jotakin käytössä olevan materiaalin arvoista.

6 LOPUKSI

Yksinkertaistetusti voisi sanoa, että valmis kuva on kuva, johon ei enää halua lisätä mitään, ja onnistunut kuva on kuva, josta ei halua poistaa mitään. Onnistunut teos on hyväksyttävissä sellaisena kuin on.

Kauneus on katsojan silmässä. Tulkinta on aina yksilöllinen, ja tuomion voi langettaa vain omasta puolestaan. Kuva syntyy, elää ja muuttuu tekijänsä kautta. Katsojalla lupa on vain mielipiteeseen. Minun valmiini ei välttämättä ole toisen silmissä valmis, ja minusta keskeneräinen voi toisesta olla jo täydellinen sellaisenaan. Juuri tämä tekee kuvista, niiden katsomisesta ja kuvanteosta niin elinvoimaisen ja monimuotoisen ilmiön – kollektiivisesti täydelliseksi tunnustettua kuvaa ei ole, ja toisaalta jokaisella kuvalla on potentiaali löytää yleisö, joka antaa sille arvoa. Yksilö voi löytää ääripäät, kokea yhden kuvan täydellisenä ja toisen turhana tai huonona. Kuvasta voi puhua, mutta kuten musiikki, se pakenee määrittelyjä. Arvio kuvasta on aina yksilöllinen. Omalla kohdallani, sekä tekijän että katsojan roolissa, arvio on vaistonvarainen. Koen onnistuneiksi kuvat, jotka vaikuttavat minuun herättämällä tunnereaktion tai välittämällä tuntemuksen. Välittäessään tunteen kuva tekee tehtävänsä ja on näin minun silmissäni valmis. Tähän pystyviä kuvia tahdon löytää ja tuottaa.

LÄHTEET

Baumgartner, S. 2014. Viivan painovoimaa. Teoksessa. Heikkilä, M. & Johansson, H. (toim.) Viivan filosofia. Saarijärvi: Kuvataideakatemia sekä kirjoittajat, 15–33.

Gibran, K. 1973. Profeetta. Hämeenlinna: Karisto.

Huusko, T. 2007. Maalauksellisuus ja tunne: Modernistiset tulkinnat kuvataidekritiikissä 1908-1924. Vammala: Valtion taidemuseo/Kuvataiteen keskusarkisto.

Karjalainen, T. 2013. Tove Jansson: tee työtä ja rakasta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Schjerfbeck, H.; Holger, L. & Jänisniemi, L. 2011. Silti minä maalaan: Taiteilijan kirjeitä Maria Wiikille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tolstoi, L. 1898. Mitä on taide?. Vammala: Kustannusosakeyhtiö Taide.

Tuomikoski, P. 1987. Taide ja ihminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää.

Cué, E. 2017. Peter Doig: “We don’t always have to know what our painting is about”. Huffing-tonpost.com. Viitattu 20.4.2017 http://www.huffingtonpost.com/entry/peter-doig-we-dont-always-have-to-know-what-our-painting_us_58e4b461e4b09deecf0e1bd0.

Honan, D. See Like a Child, Paint Like Picasso. Bigthink.com. Viitattu 20.4.2017 <http://bigthink.com/think-tank/see-like-a-child-paint-like-picasso>.

Pasila. 2013. Ohj. Järvinen, O. Kausi 2, jakso 7. Yle Areena. <http://areena.yle.fi/1-1567>.

